

ВІДГУК
офіційної опонентки
д.е.н., професорки кафедри економіки, аналітики, моделювання та
інформаційних технологій в бізнесі
Хмельницького національного університету
Дихи Марії Василівни
на дисертаційну роботу Пугача Юрія Васильовича
«Розвиток фінансової децентралізації в Україні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

1. Актуальність теми дисертаційної роботи.

Досягнення стійкого регіонального економічного розвитку потребує ефективної реалізації фінансової децентралізації, концентрації на раціональному розподілі ресурсів, тому дисертаційна робота Пугача Юрія Васильовича на тему «Розвиток фінансової децентралізації в Україні» зберігає актуальність. Виклики, спричинені зовнішніми загрозами, негативно впливають на фінансову сферу країни загалом і на сферу публічних фінансів зокрема, що вимагає перегляду стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку в умовах повоєнного відновлення національної економіки. Для їх реалізації необхідним є формування надійної фінансової бази сталого зростання, розвитку регіонів і територіальних громад, визначення на основі пріоритетів напрямів бюджетної політики та впровадження інноваційних технологій управління бюджетними ресурсами.

Необхідність розвитку теорії, методики і практики функціонування місцевого самоврядування обумовлює розроблення та обґрунтування рекомендацій щодо удосконалення та забезпечення реалізації цілей фінансової політики держави з підвищення добробуту громадян. Автором розглядаються фінансово-економічні інструменти, які можуть бути використані для підтримки повоєнного економічного відновлення країни, міжнародної фінансової допомоги та інвестицій, запропоновано ефективні інструменти зі сприяння швидкому та сталому економічному відродженню України. Відтак, дисертаційна робота Пугача Юрія Васильовича, що присвячена розв'язанню актуальних наукових завдань в частині аналізу впливу фінансової децентралізації на соціально-економічний розвиток регіонів, забезпечення економічної стабільності регіонального розвитку за рахунок появи можливостей ведення розширеного відтворення, є актуальним та своєчасним дослідженням.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Дисертаційне дослідження відповідає сучасним напрямкам розвитку економічної науки та безпосередньо пов'язане з тематикою науково-дослідних робіт, що проводилися на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування Сумського національного аграрного університету, а саме, в рамках державної бюджетної теми 00032-1 «Інституційне забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах адміністративно-територіальної реформи» (номер державної реєстрації 0117U004254) автором на основі дослідження зарубіжного досвіду виконано оцінювання регіонального економічного розвитку, запропоновано напрями його імплементації для становлення адміністративно-фінансової децентралізації в Україні.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Наукові положення у дисертації Пугача Ю.В. сформульовані ним самостійно, відображають особистий внесок автора у розвиток фінансової науки. Здійснений аналіз дисертаційної роботи та публікацій здобувача дозволяє підтвердити наявність елементів наукової новизни.

Найбільш вагомим науковим результатом дослідження є поглиблення теоретичних положень та вирішення науково-прикладного завдання щодо підвищення ефективності формування місцевих фінансів в умовах розвитку фінансової децентралізації в Україні.

Зокрема, узагальнено кращі зарубіжні практики реформування міжбюджетних відносин, систематизовано сучасні підходи діагностики рівня фінансової децентралізації, що дозволяє визначати пріоритетні напрями фінансування, забезпечити стійкий розвиток адміністративно-територіальних одиниць.

Автором поглиблено наукове пізнання особливостей фінансової децентралізації, розмежовано еволюцію змістовного наповнення процесів, пов'язаних з розподілом фінансових повноважень, здійснено їх систематизацію, удосконалено теоретичне обґрунтування фінансової децентралізації з концентрацією на регіональній ідентичності.

Дисертантом запропоновано методику комплексного інтегрального оцінювання рівня фінансового забезпечення адміністративно-територіальної одиниці, що дозволяє здійснювати моніторинг кількісних складових фінансового стану, розкривати ресурсно-функціональні складові, узагальнювати набір характеристик економічних процесів на основі отриманих якісних показників.

Набули подальшого розвитку підходи визначення зв'язку між фінансовою децентралізацією та соціально-економічним розвитком регіонів на основі кореляційно-регресійного аналізу із застосуванням небюджетних

факторів впливу, що дає можливість вчасно виявляти проблеми соціально-економічного характеру, розкриває перспективи збалансування бюджетних надходжень з видатками. Зміни в інтерпретації моделей та їх складових за часовими відрізками доводить той факт, що новий етап реформи міжбюджетних відносин повільно змінює структуру впливів на регіональну економіку.

Також дисертантом запропоновано економетричний підхід машинного навчання у моделюванні факторів впливу на видатки місцевих бюджетів та фінансування окремих напрямків діяльності, що дає можливість приймати обґрунтовані рішення щодо оптимального розподілу та використання бюджетних коштів.

Здобувачем запропоновано поетапну стратегію оцінки та забезпечення видаткової частини місцевих бюджетів, що визначає цілеспрямоване та обґрунтоване планування потреб у фінансових ресурсах, концентрується на поступовому зміщенні пріоритетів від перерозподілу ресурсів до надання стимулів з метою стійкого регіонального розвитку.

Автором розроблено концепцію побудови мікрорегіонів пріоритетного розвитку з цілісним комплексом заходів щодо активізації інвестиційної привабливості в умовах повоєнного відновлення країни, що враховує диверсифікацію джерел формування ресурсної бази, є перспективним інструментом вирішення проблем інвестиційної активності в регіонах.

4. Наукове та практичне значення.

Дисертація Пугача Ю.В. виконана на достатньо високому науковому рівні. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що положення дисертаційної роботи можуть бути використані при оцінюванні рівня фінансового забезпечення адміністративно-територіальних одиниць, плануванні видаткової частини місцевих бюджетів. Запропонована стратегія, яка ґрунтується на сучасних економіко-математичних підходах, дозволила більш точно оцінити фактори, що впливають на зміну рівня видатків. Особливо цінними є пропозиції зосередження на перерозподілі фінансових ресурсів, що відштовхуються від потреб конкретного мешканця громади. Висновки та пропозиції автора використовуються у роботі Річківської сільської територіальної громади (довідка № 03-12/569 від 09.05.2023 р.).

Окрема увага в дисертаційній роботі приділена взаємодії органів місцевого самоврядування та бізнесу в частині залучення інвестиційних коштів до громад на основі випуску муніципальних цінних паперів. Окремі положення мають наукове значення для подальшого розвитку партнерства між державою та бізнесом у повоєнному відновленні країни.

Зазначені методичні підходи можуть бути корисними в аналітичній роботі органів законодавчої та виконавчої влади, можуть слугувати підґрунтям для впровадження ефективних стратегій управління фінансами на рівні місцевих громад.

5. Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях.

Ознайомлення зі змістом дисертації та опублікованими працями здобувача підтверджує, що наукові положення, висновки та рекомендації, які сформульовані в роботі, відображені у публікаціях автора. Результати дослідження відображені у 13 публікаціях: один розділ колективної монографії у зарубіжному виданні, 6 статей у наукових фахових виданнях України (з яких 5 одноосібні), 6 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Наукові публікації відповідають вимогам п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р.). Ознайомлення та детальний аналіз представлених наукових праць дають підстави стверджувати, що елементи наукової новизни, на яких позиціонується дисертація, у повній мірі викладено в статтях та тезах доповідей. Зміст публікацій, характеристика видань їх розміщення відповідають вимогам оприлюднення наукових положень дисертаційної роботи. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використано лише авторський доробок, про що зазначено у переліку публікацій.

6. Ступінь обґрунтованості наукових положень.

Аналіз наукових результатів, наведених у дисертації, свідчить, що розроблені висновки та рекомендації представленого дослідження є аргументованими та характеризуються достатнім рівнем обґрунтованості. Це забезпечено результатами систематизації та узагальнення дисертантом фундаментальних положень теорії фінансів та економічної теорії, а також використанням широкого комплексу загальнонаукових та спеціальних методів дослідження та аналізу даних, а саме: індукції, дедукції, аналізу, синтезу, абстрактно-логічного, діалектичного методів, методу аналогій, статистичного, графічного, табличного, економіко-математичного методів.

Достовірність отриманих наукових результатів, висновків і рекомендацій засвідчується їх апробацією на міжнародних наукових і науково-практичних конференціях за профільною тематикою та переліком власних наукових праць дисертанта.

Під час проведення досліджень дисертант використав звітно-аналітичну інформацію Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України, Державної служби статистики України, дані Євростату, Групи Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Організації економічного співробітництва та розвитку.

Дисертація характеризується системним підходом до предмету дослідження. Обґрунтованість висловлених положень у дисертації визначається докладним та критичним аналізом наявних літературних джерел, внутрішнього та міжнародного законодавства, а також статистичних матеріалів. Автор вдало підтверджує свої твердження, враховуючи різноманітні джерела інформації, що сприяє обґрунтованості його дослідження.

7. Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення.

Дисертація Пугача Юрія Васильовича «Розвиток фінансової децентралізації в Україні» складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, викладена на 299 сторінках, у тому числі основного тексту 205 сторінок.

У першому розділі «Теоретико-інституційні засади розвитку фінансової децентралізації» розглянуто теоретико-методичні аспекти сприяння соціально-економічній трансформації регіонів в умовах фінансової децентралізації. У рамках розділу визначено суть децентралізації, особливості її видів та принципів, розмежовано та розвинуто підходи щодо розподілу місцевих повноважень (с. 27-30), визначено первинні детермінанти фінансової спроможності регіонів з позиції різних наукових шкіл (с. 31-40). Сформульовано авторське визначення фінансової децентралізації з акцентом на регіональній ідентичності (с. 42).

Визначено особливості розподілу фінансових повноважень на різних етапах розвитку місцевого самоврядування (с. 43-44); проаналізовано та систематизовано закордонний досвід запровадження реформ децентралізації фінансів (с. 45-57) із визначенням сфер можливості його використання в Україні; проведено оцінку видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією країн світу у порівнянні з Україною (с. 57-60).

Крім того, автором на основі сучасної методики бібліометричного дослідження визначено тренд світової академічної думки та розроблено мережеву візуалізацію у сфері фінансової децентралізації (с. 61-67); проаналізовано еволюцію інституційного забезпечення в Україні (с. 68-75); визначено недоліки та запропоновано додаткові стимули регіонального

розвитку (с. 76-78) з акцентом на територіях, які постраждали від військових дій.

У другому розділі «Аналіз впливу фінансової децентралізації на соціально-економічний розвиток регіонів» проаналізовано структуру доходів та видатків місцевих бюджетів, досліджено міжбюджетні трансферти як важливий механізм реалізації ефективної регіональної політики в Україні. Умовний поділ автором на три періоди дослідження в діапазоні між 2012-2022 рр. з точки зору етапів запровадження реформи є доречним, адже відображає динаміку перерозподілу фінансових ресурсів між бюджетними рівнями (с. 88-97). Окрема увага приділена оцінці соціально-економічного стану регіонів за показником ВРП як важливого макроекономічного індикатора ефективності регіонів (с. 98-102). Запропоновано удосконалену методику інтегрального оцінювання рівня фінансової децентралізації регіонів, що дало можливість сформулювати об'єктивну характеристику рівнів фінансової забезпеченості регіонів (с. 102-124); оцінено вплив бюджетних показників в комбінації з додатковими небюджетними змінними на соціально-економічний розвиток регіонів в умовах фінансової децентралізації (з допомогою кореляційно-регресійного аналізу) (с. 143-152).

У третьому розділі «Стратегічні пріоритети та шляхи зміцнення фінансового забезпечення місцевого самоврядування» (с. 146-200) розглядаються напрями вдосконалення стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах децентралізації, зокрема методи та моделі перерозподілу бюджетних ресурсів. Окрему увагу автором зосереджено на важливості зміщення пріоритетів від перерозподілу ресурсів до надання стимулів для вирішення потреб (с. 154-160) з виокремленням етапів оцінки та забезпечення видаткової частини місцевих бюджетів. Застосовано підхід до моделювання економічних процесів за допомогою технології машинного навчання у визначенні факторів впливу на видатки місцевих бюджетів (с. 162-175).

У рамках підрозділу 3.3. «Забезпечення стійкого розвитку регіональної економіки: альтернативні джерела фінансування місцевого самоврядування» окреслено ключові питання стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів на засадах фінансової децентралізації та регіональної ідентичності. Сформульовано конкретні пропозиції щодо залучення фінансових ресурсів у повоєнному відновленні регіонів на засадах побудови мікрорегіонів пріоритетного розвитку (с. 180-200).

Розділи роботи логічно і послідовно пов'язані між собою, стиль викладення матеріалу є науковим, чітким і послідовним, обсяг і оформлення роботи відповідають встановленим вимогам.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Оцінюючи в цілому високий рівень розробки теоретико-методологічних і методичних положень, практичних рекомендацій, обґрунтованість наукових висновків та пропозицій, варто звернути увагу на окремі недоліки та дискусійні положення, викладені в дисертації, зокрема:

1. Вивчаючи закордонний досвід впровадження реформ децентралізації, автором наголошується на необхідності нарощування власного фінансового потенціалу органами місцевого самоврядування (с. 60). Доцільно було б більш детально розкрити, які чинники можуть цьому сприяти, зокрема в контексті врахування традицій, економіко-географічних чинників, оптимізації рівня фіскального навантаження тощо.

2. У підрозділі 2.2 дисертаційної роботи автором проведено комплексне інтегральне оцінювання рівня фінансової децентралізації регіонів України. Виділено три групи показників: децентралізації за доходами регіону (6 показників), децентралізації за видатками регіону (6 показників), рівень фінансової стійкості за трансфертами (5 показників). Окрім цього виділено шість рівнів фінансової децентралізації регіонів за 2012-2021 рр.: від низького до високого. Потребує більш детального обґрунтування: чому саме ці показники взяті за основу при проведенні досліджень, а також критерії градації регіонів за рівнем фінансової децентралізації.

3. Позитивно оцінюючи проведені дослідження щодо взаємозалежності між фінансовою децентралізацією та соціально-економічним розвитком регіонів на основі кореляційно-регресійного аналізу (підрозділ 2.3), доцільно було б дослідити соціально-економічний розвиток окремих територіальних громад, а також спробувати провести прогнозні розрахунки основних соціально-економічних показників розвитку регіонів до 2030 р.

4. Проводячи дослідження щодо підвищення ефективності формування та використання видатків адміністративно-територіальних одиниць, автором пропонується стратегія оцінки та забезпечення видаткової частини місцевих бюджетів (с. 155). З практичної точки зору цінною була б апробація запропонованої стратегії та визначення її специфіки на практиці територіальних громад.

5. У підрозділі 3.3 дисертаційної роботи автором пропонується кластерна модель побудови мікрорегіонів пріоритетного розвитку. Потребує більш детального обґрунтування вибір саме кластерної моделі побудови, обґрунтування її переваг та недоліків порівняно з іншими потенційними моделями створення та розвитку мікрорегіонів пріоритетного розвитку в Україні з урахуванням регіональної специфіки.

Висловлені зауваження та пропозиції не знижують загальної оцінки проведеного дослідження і, в певній мірі, мають рекомендаційний характер для подальших досліджень у цьому важливому напрямку.

9. Загальний висновок

Враховуючи актуальність проблеми та результати проведеного дослідження, вважаємо, що представлена до захисту дисертаційна робота Пугача Юрія Васильовича на тему «Розвиток фінансової децентралізації в Україні» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, враховує нові теоретичні, методичні і практичні підходи розвитку фінансової децентралізації в контексті розвитку місцевого самоврядування. Отримані результати та запропоновані автором рішення, висновки, рекомендації є достовірними та достатньо обґрунтованими.

Дисертаційна робота Пугача Юрія Васильовича «Розвиток фінансової децентралізації в Україні», яка подана до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за своїми актуальністю, науково-теоретичним рівнем, основними положеннями і опублікованими результатами у фахових виданнях, обґрунтованістю результатів, новизною та практичним значенням відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Постанові Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 341 від 21 березня 2022 р.

Офіційна опонентка:

професорка кафедри економіки, аналітики, моделювання
та інформаційних технологій в бізнесі
Хмельницького національного університету
д.е.н., професорка

Марія ДИХА

Підпис д.е.н., професорки Марії ДИХИ засвідчую:

Проректор з наукової роботи

Хмельницького національного університету

Олег СИНЮК